

ОРГАНІЗАТОРСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЛІТНЬОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ТАБОРІ

У статті розглядаються організаційні основи педагогічної діяльності у літньому оздоровчому таборі. Подано поради щодо організації самоврядування.

Створення в 90-ті роки незалежної Української держави сприяло демократизації суспільного життя. Нові соціально-економічні умови потребують і адекватних перетворень у сфері національного виховання й підготовки педагогічних кадрів відповідно до положень Законів України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про вищу освіту", Концепції національного виховання, Концепції виховання дітей і молоді у національній системі освіти, Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті. В останні роки широко запроваджуються інноваційні технології літнього відпочинку та оздоровлення дітей, що вимагає підготовки висококваліфікованих, професійно підготовлених вихователів, спроможних творчо працювати, продуктивно організувати діяльність. На сучасному етапі в педагогічній літературі широко обговорюються питання організаторської діяльності й організаторських здібностей і вмінь.

Орієнтація на світові стандарти в умовах входження в ринкові відносини української держави передбачає новий підхід до підготовки вихователів оздоровчих таборів і формування у них необхідних умінь.

Різноманітні шляхи вдосконалення педагогічної майстерності запропоновано у працях О.О. Абдуллої, І.Д. Бега, І.А. Зязюна, Ю.Н. Кулюткина, О.Г. Мороза, М.М. Поташника, А.В. Петровського, Л.Ф. Спіріна, Р.П. Скульського, Н.М. Тарасович, Н.Є. Щуркової. Дослідники останнього десятиліття все більше приділяють уваги озброєнню студентів не стільки технікою (навичками), скільки методикою (вміннями) виконання дій. Наприклад, О.А. Абдулліна в понятті "вміння" підкреслює свідоме оволодіння діяльністю. Вона вважає, що цільовий, мотиваційний, операційний компоненти діяльності повинні бути перш за все усвідомлені, а тому вміння виконувати дію – це вищий ступінь оволодіння нею [1: 76]. Такої ж думки щодо цієї проблеми дотримуються й М.І. Дяченко та Л.О. Кандибович. Уміння, вважають вони, найбільш яскраво виявляються в успішному використанні знань і навичок, правильному застосуванні їх у нових і складних обставинах. На відміну від навички, вміння передбачає чіткий самоконтроль, активність свідомості, оволодіння узагальненими способами виконання дій [2: 289].

Основи організаторської роботи, її особливості, закони й правила розглядає О.М. Лутошкін. Він визначає організаторські вміння як здатність людини швидко й ефективно застосовувати на практиці організаторські знання, діяти з урахуванням накопиченого досвіду й певної ситуації, що склалася [3: 16]. При цьому організаторські знання тлумачаться ним як сукупність відомостей у галузі організаторської роботи, розуміння цілей, задач діяльності, знання особливостей особистості й колективу, правил організаторської роботи [3: 15].

Теоретичний аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури, результатів досліджень педагогічної діяльності дозволив встановити певні вимоги до особистості педагога як організатора виховного процесу. До особистості організатора висуваються наступні вимоги: компетентність, активність, ініціативність, наполегливість, самовладання, працездатність, спостережливість, самостійність, організованість, комунікабельність, здатність швидко приймати рішення, здатність до рефлексії, відповідальність.

Ці якості є загальними особливостями особистості організатора. Необхідно також виділити специфічні властивості організатора. Специфічними властивостями організатора ми будемо називати психологічні особливості, що відрізняють людину, яка успішно здійснює організаторську діяльність, від людини, яка не проявляє схильності до цієї діяльності. Важливою з цього приводу є думка Л.І. Уманського. Він виділяє такі якості: психологічна вибірковість, практично-психологічна спрямованість розуму, психологічний такт, суспільна енергійність, вимогливість, критичність, схильність до організаторської діяльності [4: 92]. При цьому психологічна вибірковість (тобто здатність особистості найбільш повно й глибоко відобразити психологію групи, що організовується в процесі розв'язання задачі), практично-психологічна спрямованість розуму (володіння практичною психологією, готовність застосовувати дані про психологічні феномени в практиці розв'язання організаторських задач) і психологічний такт (здатність дотримуватися у взаємовідносинах із підлеглими почуття міри, адекватного їх і своїм психологічним особливостям) розглядаються Л.І. Уманським як єдина тріада, що має назву "організаторське чуття". Такий розгляд цілком природний, оскільки психологічна вибірковість є вихідною для практично-психологічної спрямованості й психологічного такту. Вони спираються на психологічну вибірковість і в свою чергу активізують її. Саме за їх розвитком можна робити висновки про рівень психологічної вибірковості.

Інший підхід у О.М. Лутошкіна [3: 61]. Він до специфічних організаторських якостей зараховує організаторську чутливість, здатність до активного психологічного впливу, схильність до організаторської роботи, спрямованість особистості організатора, під якою автор розуміє моральне обличчя організатора, його громадянську зрілість, ідейну позицію).

При подальшому розгляді цього питання ми будемо розуміти організаторську чутливість як єдність психологічної вибірковості, практично-психологічної спрямованості розуму й психологічного такту.

Американський психолог А. Маслоу виділяє та описує таку характеристику, як самоактуалізація. Людей, які досягають успіхів у самостійній творчості й здатних до повноцінного спілкування, він назвав "особистостями, які самоактуалізуються". З одного боку, вони товариські, неагресивні, здатні до глибоких прихильностей, а з

іншого – вони легко переносять самотність і проявляють незалежність, коли йдеться про їх принципи. Такі люди не підвладні магічному впливу кумирів, титулів і звань. Самоактуалізація дозволяє особистості не бути залежною від статусно-престижних характеристик інших людей. У процесі самоактуалізації людина намагається повністю розкрити свій творчий потенціал, реалізувати його в різних видах діяльності. Якщо ж нема прагнення до самоактуалізації, то людина живе, прикриваючись чужими авторитетами, сліпо довіряючи думкам і наказам, які надходять "згори". Таким чином, самоактуалізація є необхідною психологічною якістю хорошого організатора.

Крім названих вище умінь і якостей, якими повинен володіти організатор, для успішної організаторської діяльності необхідні ще й знання. Це знання фундаментальних ідей, концепцій, закономірностей і законів функціонування педагогічних явищ, провідних педагогічних теорій, основних категорій і понять; сутності, принципів, змісту, форм, методів і практичного досвіду навчально-виховної роботи; теорії й основних принципів організаторської діяльності; загальної та вікової психології; знання, які відображають рівень загальної культури та наукової ерудиції вчителя; знання групи, з якою працюєш; справи, яку організовуєш.

З аналізу психолого-педагогічної літератури випливає, що основою організаторських умінь є знання й творчий підхід учителя до організаторської роботи. Необхідно виділити також таку ознаку, як динамічність системи впливів, підпорядкованих певним задачам і здійснюваних у суворій логічній послідовності з урахуванням конкретної педагогічної ситуації.

Під уміннями, необхідними для організаторської педагогічної діяльності, ми будемо розуміти цілеспрямовану динамічну систему усвідомлених дій педагога, спрямовану на організацію певної діяльності учнів, батьків, учителів та ін., яка ґрунтується на специфічних властивостях його особистості й необхідних для цього знаннях. Сформульоване таким чином поняття об'єднує в собі загальні ознаки поняття "вміння" й урахування специфічних особливостей організаторської діяльності педагога. З одного боку, вміння, необхідні для організаторської педагогічної діяльності, – це компонент діяльності будь-якого педагога, з іншого – це дуже складне утворення, сукупність більш елементарних умінь, об'єднаних загальною метою.

Структура умінь, необхідних для організаторської педагогічної діяльності, розроблена нами на основі глибокого вивчення й аналізу вимог до системи народної освіти, до вчителя, що ставляться Законами України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про вищу освіту", Концепцією виховання дітей і молоді у національній системі освіти, Цільовою комплексною програмою "Вчитель", Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті; специфічних особливостей виховної організаторської діяльності; досвіду кращих учителів-організаторів; психолого-педагогічної літератури з цієї проблеми.

Можливість дослідити організаторську виховну діяльність, проаналізувати прямі й обернені взаємозалежності, які існують між її елементами, дозволяє виділення в структурі професійних умінь, що формуються у процесі моделювання організаторської педагогічної діяльності, компонентів за функціями організаторської діяльності вихователя у літньому оздоровчому таборі.

У структурі умінь, необхідних для організаторської педагогічної діяльності, нами були виділені такі функціональні компоненти: аналітичний, проектувально-цільовий, орієнтаційно-пошуковий, операційно-процесуальний, контрольний-оцінний. Таке структурування відповідає визначеним вище етапам організаторської педагогічної діяльності і відображає її процесуальний циклічний характер.

Були виділені такі вміння: бачити проблему, яка потребує організаторської діяльності для свого розв'язку, відбирати молодших організаторів і виконавців відповідно до мети діяльності, задач і особливостей особистостей підлеглих, колективно обговорювати мету діяльності, колективно визначати матеріальні засоби, часові й просторові умови діяльності, планувати роботу, бачити її в цілому й поетапно, відбирати шляхи виконання певного виду робіт, діяти доцільно, правильно розподіляти сили, необхідні для виконання дій, провести інструктаж на основі співробітництва, організувати внутрішню координацію в процесі виконання робіт, забезпечити необхідні зв'язки, вести облік і контроль, колективно аналізувати ефективність ходу виконання задач, визначити основні ділянки роботи, провести перегрупування сил, засобів і перепланування, провести індивідуальну й колективну оцінку виконання задач.

При цьому вміння бачити проблему, яка потребує організаторської діяльності для свого розв'язку, характеризує аналітичний компонент. Уміння колективно обговорювати мету діяльності й планувати роботу, бачити її в цілому й поетапно – проектувально-цільовий. Уміння колективно визначити матеріальні засоби, часові й просторові умови діяльності, відбирати шляхи виконання певного виду робіт, діяти доцільно, правильно розподіляти сили, необхідні для виконання дій, визначити основні ділянки роботи, проводити перегрупування сил, засобів і перепланування характеризують орієнтаційно-пошуковий компонент умінь, необхідних для організаторської педагогічної діяльності. Уміння відбирати молодших організаторів і виконавців відповідно до мети діяльності, задач і особливостей підлеглих, проводити інструктаж на основі співробітництва, організувати внутрішню координацію в процесі виконання робіт, забезпечувати необхідні зв'язки – операційно-процесуальний. Уміння вести облік і контроль, колективно аналізувати ефективність ходу виконання задач, провести індивідуальну й колективну оцінку виконання задач – контрольний-оцінний компонент.

Починати організувати виховну роботу у літньому оздоровчому таборі необхідно з організації самоврядування. Самоврядування – це самодіяльність, що спрямована на керівництво, розробку, прийняття і виконання рішень, від яких залежить життя і діяльність колективу. Самоврядування – це демократичний спосіб організації колективного (суспільного) життя. Розрізняють соціальний і психологічний аспекти самоврядування. У першому випадку самоврядування розуміється як засіб устрою громадянського життя по демократичних принципах, і в цьому змісті воно виступає як фактор демократизації суспільства. Психологічний

аспект самоврядування пов'язаний із саморегуляцією людини, тобто з психічними процесами. Ми розглядаємо зовнішній аспект – самоврядування в соціальному плані, точніше самоврядування у літньому оздоровчому таборі.

Як невід'ємна складова частина системи самоврядування в освіті і вихованні самоврядування в дитячому оздоровчому таборі є одним з найважливіших факторів формування у вихованців умінь і навичок керівництва демократичними процесами, що відбуваються в державі. Формування ініціативної, здатної приймати нестандартні рішення особистості неможливе без широкого її залучення до участі в управлінні загальними справами через діяльність в органах самоврядування. Самоврядування в дитячому оздоровчому таборі – це спосіб, принцип організації учнівського колективу, що забезпечує комплексний виховний вплив на вихованців шляхом їх залучення до усвідомленої і систематичної участі в справах загону, до вирішення важливих питань життя табору. Основними принципами діяльності дитячого самоврядування згідно з Концепцією освіти "рівний – рівному" щодо здорового способу життя серед молоді України є: гласність і відкритість, відповідальність, пріоритетність прав дитини, активність, ініціативність, рівноправність у співробітництві з дорослими, культуровідповідність, системність, неперервність, доступність, врахування вікових та індивідуальних особливостей, творчість.

Завдання педагогів – уміло поєднувати свою допомогу з розвитком самодіяльності дитячого гурту. А це передбачає повне виключення авторитарно-адміністративних методів, глибоке переконання вихователя в силі свого впливу на кожну дитину, його високий авторитет, уміння підтримати активність, творче відношення дітей до діяльності колективу. Самоврядування не означає повного невтручання вчителів у справи учнів. Воно вимагає вміння керівництва і підтримки: допомоги учням у визначенні початкової структури самоуправління, тобто органів шкільного і класного колективу та їхніх функцій; розвитку в учнів організаторських умінь (уміння планувати роботу, розподіляти доручення, аналізувати результати своєї діяльності та ін.). З цією метою можуть використовуватися ділові, імітаційні ігри, аналіз проведених заходів.

Організовуючи учнівське самоврядування, слід дотримуватися певних правил, що є реалізацією основних принципів виховного процесу. Для того, щоб самоврядування стало реальним механізмом життєдіяльності і розвитку колективу, кожної особи в ньому, необхідним є створення ряду умов і виконання наступних вимог:

- участь у самоврядуванні всіх членів колективу (дітей та дорослих), а не вузького кола активу та вихователів;
- самоврядування – механізм постійної дії, а не тимчасова дія чи короткочасна гра;
- обов'язкова співпраця з органами самоврядування дорослих; підтримувати вихованців, на рівноправних умовах співпрацювати з ними;
- наділяти учнів реальними правами і обов'язками, пов'язаними з прийняттям і реалізацією важливих рішень, які впливають на життя всього табору; самоврядування не повинно перетворюватися у гру, вихованці мають відчувати реальні наслідки своїх дій;
- не обмежувати самоврядування окремими заходами (наприклад, днем самоврядування), важливо забезпечити реальну участь вихованців в управлінні табірними справами, для чого адміністрація, вихователі і вожаті повинні передавати частину повноважень дітям;
- організація різноманітних змістовних видів і форм роботи, що забезпечують утворення кращих умов (організаційних, психологічних, матеріальних, естетичних та інших) життєдіяльності дітей;
- не зводити самоврядування до одного лише самообслуговування: прибирання класів, території, чергування.

Важливо відзначити і такі педагогічні умови функціонування самоврядування у літньому оздоровчому таборі, як: періодична змінюваність органів самоврядування і виборних уповноважених осіб; обов'язкова наявність системи підпорядкованої відповідальності органів самоврядування та їхня періодична звітність; наявність ігрових елементів, привнесена в систему самоврядування відповідної атрибутики.

Структура дитячого самоврядування повинна бути такою, щоб воно не тільки вирішувало поточні завдання, а й працювало на перспективу майбутньої участі підростаючого покоління в органах державного і громадського управління і самоврядування. Органи самоврядування потрібні для того, щоб розширити уявлення дітей про демократичні норми життя суспільства; виховання почуття господаря, організатора, управлінця; формування особистої відповідальності за кожну сумісну справу; розвиток активної позиції в колективі кожного його члена; формування суспільної думки; розвиток ініціативи, самостійності, активності і творчості. Пошук єдиних організаційних структур самоврядування є неперспективним. Це може бути організація різних рад чи комісій (трудова, культури побуту, інформаційна, спортивна, культурного дозвілля, навчальна та ін.), ініціативних груп і штабів, інституту президентства і шкільних міністерств, адміністрацій і губернаторства.

Органи самоврядування – це виборні органи, основне завдання яких полягає в організації різнопланової діяльності. Органи самоврядування потрібні для того, щоб розширити уявлення підлітків про демократичні норми життя суспільства, виховувати почуття керівника, організатора, особисту відповідальність кожного за спільну справу, активну позицію в колективі, формувати суспільну думку в загоні, розвивати ініціативу і самостійність.

Пошук єдиних організаційних структур самоврядування є неперспективним. Це може бути організація різних рад чи комісій (трудова, санітарна, дисципліни і порядку, спортивна, художньої самодіяльності, тощо), створення різноманітних ініціативних груп і штабів (суспільно-політичної роботи, культурно-масової роботи, фізкультурно-оздоровчої, краєзнавчої, туристичної, суспільно корисної роботи), це може бути інститут президентства. Головне, щоб самоврядування виконувало свої найголовніші функції :

1) забезпечення нормальної роботи всього табору, всіх його структурних підрозділів, оптимальне розв'язування повсякденних завдань із урахуванням інтересів і запитів дітей;

2) підготовка дітей до майбутньої участі в керівництві державними і суспільними справами, тобто формування в кожного знань, умінь і навичок керівної діяльності.

Отже, структура самоврядування повинна бути такою, щоб воно не тільки вирішувало поточні завдання, а й працювало на перспективу майбутньої участі підростаючого покоління в органах державного і громадського управління і самоврядування. Вдало організоване самоврядування є одним з основних чинників продуктивної виховної роботи у літньому оздоровчому таборі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдулліна О.А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: Учебное пособие.* – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. *Психология высшей школы.* – Минск: Университетское, 1993. – 368 с.
3. Лутошкин А.Н. *Как вести за собой: Старшеклассникам об основах организаторской работы.* – М.: Просвещение, 1986. – 208 с.
4. Уманский Л.И. *Психология организаторской деятельности школьников: Учебное пособие для студентов педагогических институтов.* – М.: Просвещение, 1980. – 160 с.

Матеріал надійшов до редакції 17.09.2005р.

Ильина О.В. Организаторская педагогическая деятельность в летнем оздоровительном лагере.

В статье рассматриваются организаторские основы педагогической деятельности в летнем оздоровительном лагере. Даются рекомендации относительно организации самоуправления.

Illina O.V. The organizational pedagogical activity in a summer camp for children.

The article highlights the organizational pedagogical activity in a summer camp for children. The directions for self-management are given.